

Եվրոպական երիտասարդական շարժումների դերը երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման մեջ

Մամիջանյան Հ.Ռ.

ՀՀ Պետական կառավարման ակադեմիա /Հայաստան, Երևան/
mamijanyan@yahoo.com

Վճռորոշ բառեր՝ քաղաքական սոցիալականացում, դերակատար (ակտոր), երիտասարդություն, համախմբում, շարժումներ, Եվրոպա

Роль европейских молодежных движений в политической социализации молодежи

Мамиджян А.Р.

Академия Государственного Управления Р.А. (Армения, Ереван)
mamijanyan@yahoo.com

Резюме: В статье изучена роль молодежных движений в демократических процессах европейских стран. Автор приводит основные причины зарождения молодежных движений, а так же изучает теоритическую типологию молодежных движений. Для исследования были выбраны молодежные движения в Украине, Грузии, Испании, Великобритании и ряде других европейских стран. В результате изучения выявлена роль молодежных движений в процессе политической социализации. Автор рассматривает молодежь одним из ключевых акторов политической модернизации.

Ключевые слова: политическая социализация, актор, молодежь, консолидация, движения, Европа.

The Role of European Youth Movements in the Political Socialization of Youth

Mamijanyan H.R.

Public Administration Academy of RA (Armenia, Yerevan)
mamijanyan@yahoo.com

Abstract: in this article author analyzes the role of youth movements in democratization processes in European countries. The research includes main reasons of development and theoretical typology of youth movements. Author examines youth movements in Ukraine, Georgia, Spain, Great Britain and some other European states. Author studies youth as one of key actors of political modernization.

Keywords: political socialization, actor, youth, consolidation, movements, Europe.

Տեղեկատվական դարաշրջանի զարգացմամբ պայմանավորված եվրոպական երկրները ենթարկվում են սրընթաց փոփոխությունների տնտեսական, տեխնոլոգիական, քաղաքական և հասարակական կյանքում: Այս գործընթացները այնքան արագ են և անդառնալի, որ որոշ գիտնականներ դրանց նկարագրման համար օգտագործում են «հետինդուստրիալ», «հետֆորդիստական», «պոստմոդերն» կամ «ինֆորմացիոն հասարակություն» հասկացությունները: Անկախ գիտական հանրության կողմից այս եզրույթների ընդունված լինելուց բոլոր գիտնականները համաձայնվում են այն պնդմանը, որ S2S գործիքակազմը օգտագործող հասարակությունները խիստ տարբերվում են հետպատերազմյան հասարակություններից: Այս համատեքստում անհրաժեշտ ենք համարում ներկայացնել եվրոպական մայրցամաքում տեղի ունեցած երի-

տասարդական շարժումները, որոնք էապես ազդել են հանրային քաղաքականության մոդերնիզացման վրա:

Երիտասարդության տեսանկյունից կարելի է ասել, որ ժամանակակից արագ փոխվող հասարակարգը՝ իր սրընթաց տեխնոլոգիական և ստրուկտուրալ փոփոխություններով խթանում է նաև խորքային մոդերնիզացիոն գործընթացներ հասարակության մեջ:

Երիտասարդության մեջ փոփոխությունների խթանիչ գործոններից է համարվում դպրոցական կրթության երկարացումը: Դրա արդյունքում երիտասարդները ավելի ուշ են մուտք գործում աշխատաշուկա և, որպես արդյունք, ավելի երկար ժամանակ ֆինանսական կախում ունեն ծնողներից:

Մեկ այլ խթանիչ գործոն է ընտանիքի ինստիտուտի փոփոխությունը՝ վիճակագրական հետազոտությունները վկայում են, որ ավան-

դական ընտանիքներից գատ այժմ մեծ տեսակարար կշիռ են կազմում ամուսնավուծված ընտանիքները, որտեղ երեխային խնամում է ծնողներից միայն մեկը: Սա պոստմոդերն հասարակարգերում անձի ազատությունների և ազատականության դերի բարձրացման հետևանքն է: Այդ դերը բարձրացել է ի հաշիվ հասարակության, համայնքի և միջանձնային հարաբերություններում պարտավորությունների նվազման:

Ակնհայտ է, որ գոբալացման և մասնավորապես եվրոպականացման գործընթացը կրնա ձեռնի շատ ավելի լայն հնարավորություններ երիտասարդների որոշակի խմբերին՝ լավ կրթված և մրցունակ երիտասարդներին, մինչդեռ մնացածի համար այն կարող է դառնալ աշխատաշուկայում չպահանջարկված դառնալու և հասարակության մեջ մարգինալացվելու պատճառ:

Մեկ այլ ահագնացող խնդիր է ԵՄ անդամ գրեթե բոլոր երկրների համար արտարիտն բնակչության ծերացումը: Մեծահասակների և չափահաս երիտասարդների օր օրի վատթարացող հարաբերակցությունը ծնում է «միջսերնդային պայմանագրի» փոփոխություն, որը բացասական է ազդում տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական կյանքի վրա: Չմանրամասնելով տնտեսական հետևանքները, որոնք ակնհայտ են, որպես քաղաքական և սոցիալական ազդեցության օրինակ կարող է դիտարկվել BrExit արշավը. ըստ հանրաքվեի ընթացքում իրականացված հարցումների երիտասարդ բրիտանացիների ճնշող մեծամասնությունը դեմ է արտահայտվել ԵՄ կազմից հեռանալու որոշմանը, սակայն մեծահասակ ընտրողների զգալի տեսակարար կշիռի հետևանքով՝ փաստացի մեծահասակները կայացրեցին մի որոշում, որի հետևանքները հիմանականում ընկնելու են երիտասարդների ուսերին:

Եվրոպական գիտական դպրոցը սահմանազատում է երիտասարդական հետազոտությունների մի քանի տրամաբանություն: Առաջինը երիտասարդությունը դիտարկում է որպես տարիքային խումբ՝ 15-25, իսկ երբեմն 14-30: Սակայն դիտարկելով երիտասարդությանը որպես տարիքային խումբ՝ գիտնականները կանգնում են խնդրի առաջ՝ ըստ հետազոտությունների երիտասարդները իրենց զբաղվածությամբ բաժանվում են. «ուսանող-

ների, որոնք աշխատում են», «երիտասարդ աշխատակիցների, որոնք սովորում են», «ուսանողների», «երիտասարդ աշխատողների» և «գործազուրկների»: Նշված դասակարգման պարագայում բացակայում են տարիքային ընդհանրությունները, այսինքնով երիտասարդությանը միայն որպես տարիքային խումբ դիտարկելը սխալ է:

Գիտնականների մեկ այլ խումբ դիտարկում է երիտասարդությանը որպես ռիսկային խումբ: Ըստ ուսումնասիրությունների երիտասարդները ավելի հակված են մտավոր հիվանդությունների, ալկոհոլիզմի և թմրամոլության: Այս համատեսքում հետաքրքրական է «ենթադասի» ֆենոմենը. Որոշ երիտասարդներ՝ ներգրավվելով անկանոն սեռական հարաբերությունների մեջ դառնում են չալանավորված և/կամ վաղաժամ հղիությունների քանակի բարձրացման պատճառ, որը բերում է առանց ծնողական հոգածության կամ առանց հայրական ծնողական խնամության երեխաների թվի աճին: Այս ցուցանիշը, իր հերթին բերում է հանձագործությունների, դաժանության, թմրամոլության և նմանօրինակ արատավոր երևույթների քանակի աճին: Հենց այս երևույթներով կաղապարված մարդկանց խումբն էլ կազմում է «ենթադասը», որը ունի ինքնավերարտադրման հատկություն: Ֆրանսիայի մեծ քաղաքներում Banlieue կոչվող արվարձանների առաջացումը կարող է ծառայել այս արևույթի խոսուն օրինակ:

Մեկ այլ տեսանկյունից «երիտասարդությունը» հաճախ դիտարկվում է որպես անցման շրջան:

Գաղտնիք չէ, որ ԵՄ երկրներում, ինչպես և ամբողջ աշխարհում երիտասարդության մասնակցությունը քաղաքական գործընթացներին ընտրությունների միջոցով ցածր մակարդակում է: Սակայն եթե ընդլայնենք քաղաքական մասնակցության ընկալումները՝ դրանց մեջ ներառելով երիտասարդական շարժումները, ապա պատկերը տրամազծորեն այլ է: Նախ սահմանենք, թե ինչ է շարժում: Գիտական գրականության մեջ հանդիպում են հետևյալ հատկանիշները ներառող սահմանումներ.

- Հավաքական կամ միացյալ գործողություն
- Արտա-ինստիտուցիոնալ կամ ոչ ինստիտուցիոնալ գործողություններ
- Փոփոխությունների պահանջ

- Պահանջի հասցեատեր՝ կառավարություն, կազմակերպություններ, քաղաքական խմբեր և այլն

- Կազմակերպվածության որոշակի աստիճան

- Որոշակի շարունակականություն

- Հավաքական համերաշխություն կամ հավաքական նույնականացում

Անցած դարի կեսերից սկսած երիտասարդական շարժումները մեծ թափ են առել Եվրոպայում: Սկսած 60-ականների մշակութային հեղափոխությունից մինչև էկոլոգիական և հակաավտորիտար շարժումները: Ինչ խոսք, երիտասարդական շարժումները չեն սահմանափակվում միայն բարեփոխիչ պահանջներով՝ հայտնի են մի շարք հետադիմական և նեոնացիստական շարժումներ Եվրոպայի մի շարք երկրներում: Մա, թերևս, պայմանավորված է երիտասարդների համեմատական ավելի սուր արտահայտված հուզականությամբ և ստատուս քվոն փոփոխելու մղումով: Ըստ հետազոտության՝ բոլոր ծայրահեղական շարժումների ներկայացուցիչները՝ ծայրահեղական աջականներից մինչև անարխիստներն ու բնապահպանները, վստահ էին, որ իրենք նպաստում են աշխարհը ավելի լավ կեցավայր դարձնելուն: Մեկ այլ պատճառ է սոցիալական անհավասարությունը, բարիքների անհավասարաչափ բաշխումը և այլն: Պատճառ է դիտարկվում այն փաստը, որը երիտասարդները շատ ավելի քիչ կորցնելու բան ունեն և ավելի անհանդուրժող ու ծայրահեղական են քաղաքական և հասարակական գործընթացներում:

Հաշվի առնելով նշված և մի շարք այլ անհատական դրդապատճառները՝ տրամաբանական է, որ դրանք պիտի բերեն երիտասարդների սոցիալականացման, համախմբման և ձևավորեն շարժումներ: Դրա համար որպես հարթակ հաճախ ծառայում են համալսարանները, որտեղ գործում են ֆորմալ և ոչ ֆորմալ երիտասարդական կազմակերպություններ: Դրանց շրջանակներում են կազմակերպվում երիտասարդական շարժումների զգալի մասը՝ օգտագործելով ժամանակակից տեխնիկական հնարավորությունները՝ սոցիալական ցանցեր, հեռահաղորդակցություն և այլն: Օրինակ՝ «շղթայական կարճ հաղորդագրությունները» (chain sms), որոնք օգտա-

գործվեցին Մադրիդյան պայթյուններից հետո կազմակերպված 13-Մ շարժման ժամանակ:

Երիտասարդները զգալիորեն ավելի կրեատիվ են մոտենում իրենց քաղաքական և հասարակական ակտիվության կազմակերպմանը: Մասնավորապես հետխորհրդային եվրոպական երկրներում քաղաքական կուսակցությունները հաճախ երիտասարդների համար նույնականացվում են ավտորիտար հասարակարգի ժամանակ գործող միակուսակցական համակարգի հետ և հենց այդ պատճառով երիտասարդները ձգտում են գտնել քաղաքական ինքնաարտահայտման այլ խողովակներ: ԵՄ այն երկրներում, որոնք չեն կիսում խորհրդային անցյալը՝ երիտասարդները կուսակցությունները հաճախ ընկալում են որպես ընտրանու ակումբներ, որոնք դժվար են ենթարկվում փոփոխությունների:

Բացի ինստիտուցիոնալ քաղաքականության նկատմամբ մերժողականությունից Եվրոպայի հասարակական հորիզոնում առկա է ևս մի գաղափարական առճակատում, որը ակտիվորեն տեղի է ունենում անկախ շարժումների և համեմատաբար ինստիտուցիոնալացված ձախակողմյան երիտասարդական դերակատարների միջև դեռևս 1960-ական թվականներից: Այդ փաստը վկայակոչում է, որ երիտասարդության պասիվ մասնակցությունը ինստիտուցիոնալ քաղաքական կյանքին ցույց չի տալիս երիտասարդության քաղաքական անտարբերությունը կամ մասնակցայնության ցանկության նվազումը: Անկախ երիտասարդական շարժումները զգալի դերակատարում են ունեցել ֆեմինիստական, խաղաղասիրական, շրջակա միջավայրի պաշտպանության և ուսանողական մի շարք բողոքների ակցիաների մեջ, ուստի երիտասարդության մասնակցության մակարդակը հանրային նշանակություն ունեցող հարցերին շատ բարձր է:

Անկախ երիտասարդական շարժումները սպառնում են չեղյալ համարել ներկայացուցչական դեմոկրատիայի և մեծամասնության որոշիչ կարծիքի օրենքները՝ պաշտպանելով մասնակցային կառավարման մոդել, որը հիմնված է ուղղակի ժողովրդավարության և ինքնակառավարման վրա: Սույն մոդելի հորիզոնական (ոչ հիերարխիկ) կառուցվածքը, կոնսենսուսի (եթե հնարավոր է) կամ ընդհանուր նվազագույն պահանջների բավարարման տրամաբանությամբ որոշումների կայա-

ցումը զգալիորեն հակասում է ընդունված ժողովրդավարական նորմերին: Կառուցվածքային կարգապահության թույլ զարգացվածության պատճառով՝ նմանօրինակ շարժումների պարագայում էական նշանակություն են ունենում զարգացած սոցիալական ցանցերը և արագ տեղեկատվական հոսքերը, որոնք կազմակերպվում են նորագուն տեխնոլոգիաների և սոցիալական մեդիայի կիրառմամբ: Դրանց օգտագործումը հաճախ բերում է նրան, որ այս շարժումները շատ ավելի մեծ պոտենցիալ ունեն արագ մոբիլիզացվելու համար: Օրինակ՝ իսպանական Ինդիգնադոս շարժման մասնակիցները մերժում էին ինստիտուցիոնալ ձախակողմյան կառույցների մասնակցությունը (որպես կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, այլ ոչ թե որպես անհատներ): «Աքումպադասուլ»-ի հիմնական գաղափարներից էր «աններկայացվածությունը»՝ անհատները ներկայացնում են միայն իրենք իրենց, այլ ոչ թե խմբեր կամ ֆորմալ կազմակերպություններ: Նույն երեույթը նկատվում էր նաև 2015 թվականի ամռանը Երևանում իրականացված Electric Yerevan շարժման ընթացքում:

Անցած դարի վաթսուհանգյակային թվականների անկախ երիտասարդական շարժումների գաղափարական կապերը այսօր էլ մեծ ազդեցություն ունեն հասարակական կյանքում: Խոսքը գնում է մի շարք առանցքային գաղափարների մասին, որոնք այժմ մեծապես օգտագործվում են ֆեմինիստական և կանանց իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված շարժումներում: Օրինակ՝ «Անձնականը քաղաքական է» կոչը, որի հիմնական գաղափարը կայանում է նրանում, որ քաղաքական փոփոխությունների ապահովման համար անհրաժեշտ է փոխել հասարակության ամբողջ կենսոլորտը, կենսակերպը: Այս գաղափարախոսության կողմնակիցները պնդում են, որ անհատի կենսակերպը, յուրաքանչյուր անհատի ամենօրյա խնդիրները փոխկապակցված են քաղաքական անցուղարձի հետ: Մեկ այլ օրինակ է այն գաղափարախոսությունը, որում նշվում է, թե հասարակությունը երբեք չի կարողանա ամբողջությամբ օգտագործել իր պոտենցիալը քանի դեռ այն չի գործում ամբողջական փոխօգնության, մասնակցայնության և քաղաքացիների հավասարության սկզբունքներով:

Երրորդ գաղափարը կայանում է նրանում, որ հասարակական շարժումներին անհրաժեշտ է անկախություն և սոցիալական տարածք իրենց քննադատության, նոր ռազմավարությունների և ընդունելի այլընտրանքների մշակման համար: Այլ կերպ ասած հասարակական շարժումները պիտի ազատ լինեն հեգեմոն իշխանության կառուցվածքային միավորներից: Չորրորդ գաղափարը քարոզում է այն պնդումը, որ հասարակությունը չի կարող սպասել ապագա հեղափոխություններին, որպեսզի բարելավի իր կյանքը՝ փոփոխությունները անհրաժեշտ է կատարել հենց այսօր:

Նշված բոլոր գաղափարների համար ընդհանրական է ժողովրդավարացման պահանջը: Երիտասարդության շրջանում կատարված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքում վեր հանված թերահավատությունը ժողովրդավարական ինստիտուտների հանդեպ և Եվրոպայում երիտասարդական անկախ շարժումների կողմից ժողովրդավարության կարևորումը հետաքրքրական հակադրություն է ձևավորում, որը խորը ուսումնասիրման կարիք ունի: Նմանօրինակ երեույթները ունեն լայն աշխարհագրական և ժամանակագրական տարածում՝ սլովենական «rock the vote»-ից մինչև սերբական «Otpor»-ը, ուկրաինական «PORA»-ից մինչև վրացական «KMARA!»-ն: Այս բոլոր շարժումները և մի շարք այլ գունավոր հեղափոխությունների ժամանակ սկսված երիտասարդական շարժումներն ունեն բազմաթիվ ընդհանրություններ: Նմանություն է նկատվում նաև աշխարհի տարբեր ծայրերում ծագած այն երիտասարդական շարժումների հետ, որոնք պարունակում էին սոցիալական արդարության, կապիտալիստական հասարակարգի անարդարությունների վերցման, ժողովրդավարության հաստատմանն ուղղված կոչեր՝ Իսլանդական «պղինձների և թավանների» շարժումը, պորտուգալական «Geracao a Rasca» շարժումը, հունական «Syntagma» շարժումը, ինչպես նաև Մեծ Բրիտանիայում, Իռլանդիայում և ԱՄՆ-ում ծագած «Occupy» շարժումները:

Երիտասարդության քաղաքական մոբիլիզացիայի մեկ այլ տարածված պատճառ են հանդիսանում այն սոցիալական խնդիրները, որոնց հետ բխվում են երիտասարդները: Դրանք հիմնականում ներառում են սոցիալական «անորոշության» դեմ պայքարի վրա՝

պետական պարտքի մեծացման, երիտասարդության շրջանում գործազրկության բարձր մակարդակի, մատչելի անշարժ գույքի բացակայության և մի շարք այլ սոցիալական խնդիրների վրա: Ժամանակակից նեոլիբերալ կապիտալիտական աշխարհակարգին դեմ կազմակերպվել են նաև մի շարք ներքուհական երիտասարդական շարժումներ Դանիայում, Իտալիայում, Իսպանիայում, Ֆրանսիայում և Հունաստանում 2005 և 2006 թվականներին: Հիմնական պատճառ է ծառայել ուսման վարձերի աճը, որը ուսանողները կապում են համաշխարհային ճգնաժամի և սխալ ֆինանսավարկային քաղաքականության հետ: Կատարված ուսումնասիրություններից կարող ենք փաստել, որ Եվրոպայում երիտասարդության քաղաքական մասնակցության գործոնը աննկատ է մնում այնքան ժամանակ, քանի դեռ երիտասարդական քաղաքական մոբիլիզացիան վերաճում է մասսայական ցույցերի և բողոքների: Այնուամենայնիվ, որպես կանոն նման բողոքի ակցիաները ունեն որոշակի ուղղորդված կազմակերպական կառուցվածք, երբեմն ամենօրյա քաղաքական գործընթացների մեջ ներգրավված երիտասարդների կողմից: Եթե երիտասարդների քաղաքական սոցիալիզացիան դիտարկել ոչ

թե գուտ ինստիտուցիոնալ, այլ արտաինստիտուցիոնալ տրամաբանության մեջ, ապա նկատվում է երիտասարդության մասնակցայնության և քաղաքական սոցիալականացման բարձր մակարդակ:

Գրականություն

1. Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1991.
2. Martine Vanandurel, Piero Amerio, Ola Stafseng and Pierre Tap, *Young People and Associations in Europe*, Council of Europe, 1996.
3. European Commission white paper - A new impetus for European youth COM/2001/0681
4. Rene Bendit, *Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States*, German Youth Institute, Munich, 2006
5. Jeffrey Stevanson Murer, *Listening to Radicals: Attitudes and Motivations of Young People Engaged in Political and Social Movements Outside of the Mainstream in Central and Nordic Europe*, British Council, 2011.
6. Flesher Fominaya, C., *Social Movements and Globalization: How protests, occupations and uprisings are changing the world*. Sociology for Globalizing Societies, Palgrave Macmillan, London, 2014.
7. Flesher Fominaya, Cristina, "Autonomous Movement and the Institutional Left: Two Approaches in Tension in Madrid's Anti-globalization Network", *South European Society & Politics*, Vol 12, 3: 335-358, 2007.